

Зикирова Гулайым Абдылдаевна, п.и.к., доц.,
zikirova61@mail.ru,
Арзиева Жамиля Жороматовна, окутуучу,
Ош технологиялык университети

АДИСТИН МААЛЫМАТТЫК КООМДОГУ ИЗИЛДӨӨЧҮЛҮК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮ

Маалыматтык маданиятты өнүктүрүүнүн негизи катары изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүнө аныктама берилди. Изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүнүн объектилик жана функционалдык түзүүчүлөрү көрсөтүлдү. Изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн калыптандыруунун максатын, мазмунун жана процессин долбоорлоо маселелери ачып берилди. Окуу процессинде изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн ишке ашыруунун изилдөөнүн натыйжаларынын жаңычылдыгынын субъективдүү деңгээлинен фундаменталдык илим үчүн жана колдонмо практика үчүн объективдүү мааниге ээ болгон жаңы натыйжаларды алууга өтүүнү көздөгөн технологиясы сунуш кылынды.

Негизги сөздөр: Изилдөөчүлүк компетенттүүлүк, изилдөөчүлүк ишмердүүлүгү, окуу изилдөөсү, маалыматтык коом, маалыматтык технологиялар, маалыматтык ресурстар.

Зикирова Гулайым Абдылдаевна, к.п.н., доц.,
Арзиева Жамиля Жороматовна, преподаватель,
И Ошский технологический университет

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ СПЕЦИАЛИСТА ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Определено понимание исследовательской компетентности, как основы развития информационной культуры. Показана объектная и функциональная составляющая исследовательской компетентности. Раскрыты вопросы проектирования целей, содержания и процесса формирования исследовательской компетентности. Предложена технология реализации исследовательской компетентности в учебном процессе, предусматривающая переход от субъективного уровня новизны результатов исследования к готовности получать объективно значимые новые для фундаментальной науки и прикладной практики результаты.

Ключевые слова: Исследовательская компетентность, исследовательская деятельность, учебное исследование, информационное общество, информационные технологии, информационные ресурсы

Zikirova Gulaim Abdyl daevna. C.P.N., assoc. prof.,
Arzieva Jamila Joromamatovna, lecturer,
Osh Technological University

RESEARCH COMPETENCE OF THE INFORMATION SOCIETY SPECIALIST

The essence of research competence as the bases of information culture is stated. The objective and functional components of research competence is shown. The issues of aims projection, essence and the process of research competence are revealed. The technology of research competence in the learning process is offered. It proposes the transition of from the subjective level of the research results innovation to the readiness to get objective new results for fundamental science.

Key words: Research competence, research activity, information society, information technologies (IT), information resources

Адистин маалыматтык коомдогу изилдөөчүлүк компетенттүүлүгү маданий багытта маалыматтык өнүктүрүү көз карашынан, ошондой эле конкреттүү инсандын бүткүл жашоосунун жүрүшүндө атаандаштык жөндөмдүүлүгүн сактоо үчүн зарыл болгон изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүн өздөштүрүү көз карашынан алып каралышы мүмкүн.

Компетенттүү адис соңку жаңы маалыматтык технологияларды тынымсыз өздөштүрүүгө, чечимдерди кабыл алуунун жаңы маалыматтык маселелерге шайкеш алгоритмдерин изилдөөгө жана иштеп чыгууга тийиш. Башкача айтканда азыркы динамикалуу маалыматтык чөйрөдө адис бардык керектүү маалыматты жана актуалдуу маалыматтык ресурстарды иликтей жана алдын-ала өздөштүрө албайт[4].

Билим берүүнү дедуктивдик негизге өткөрүүгө жана индуктивдик билимдердин ролун күчөтүүгө негизделген жаңы парадигмасын карап көрөлү. Эгерде студент, өзүнүн изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүнө таянып, окуу процессинде билимдерди даяр түрдө албай, өз алдынча «издеп тапса», анда ал өзүнүн болочок кесиптик ишмердүүлүгүндө да ушундай эле аракеттенүүгө умтулат. Мындай изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүнө ээ болгон адис, даяр, айрым учурларда эскирген алгоритмдер менен фактыларды гана пайдаланбай, иш жүзүндөгү маалыматтарды жигердүү жана натыйжалуу талдай алат. Ошону менен бирге жаңы натыйжалуу алгоритмдерди, ресурстарды, технологияларды түзөт жана тандай билет.

Изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн өздөштүрүү жана өркүндөтүү инсанга бүткүл өмүрүндө маалыматтык маданияттын керектүү деңгээлин кармоого шарт түзөт. Адистин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгү маалыматтык маданияттын баалуулук түзүүчүсүн динамикалуу өнүгүп жаткан маалыматтык коомдо заманбап компьютердик техниканын мүмкүнчүлүктөрүн изилдөөнүн, пайдалануунун жана өздөштүрүүнүн эсебинен калыптанат. Ал маалыматтык коомчулуктун ишмердүүлүгүн изилдөө жана татаал көп кырдуу маданий мейкиндикте аң-сезимдүү аныктоо менен толукталат [3].

Мындан изилдөөчүлүк компетенттүүлүгү маалыматтык маданияттын баалуулуктарын колдонууну эле эмес, маалыматтык чөйрөнү изилдөөчүлүк негизде натыйжалуу өнүктүрүү боюнча активдүү ишмердүүлүктү да камтыйт.

Кесиптик мектептин окутуучусу өзгөчө компетенцияларына жогорку деңгээлде ээ болууга, өзү изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүн жүргүзүүгө, ошондой эле студенттердин изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүн жетектөөгө жөндөмдүү болууга тийиш. Демек, кесиптик мектептин окутуучусу тарабынан студенттердин изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүн долбоорлоого жана уюштурууга багытталган окуу-изилдөөчүлүк компетенция, усулдук-изилдөөчүлүк жана башкаруу-изилдөөчүлүк компетенциялары өздөштүрүлүшү керек. Изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруу калыптанган логикалык көндүмдөрдүн, жана аларды заманбап маалыматтык чөйрөдө натыйжалуу колдонуунун негизинде жүргүзүлөт [1].

Окутуучунун изилдөөчүлүк компетенциясы тигил же бул изилдөөнү жүргүзгөн заманбап студенттин ролун “аткарып көрүүгө” өтүү процессинде калыптанат. Бул ролду өздөштүрүү процессинде окутуучу изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүнүн тигил же бул түзүүчүсүнүн алсыз жактарын жана кыйынчылыктарын аныктоого жөндөмдүү болот. Натыйжада студенттерге үлгү катары берилиши, жүргүзүү тартиби – демонстрациялык мисал катары колдонулушу мүмкүн болгон типтүү изилдөөчүлүк иштер түзүлүшү мүмкүн.

Усулдук компетенция сунуш кылынган типтүү иштин негизинде жасалган изилдөөчүлүк долбоорлорду аткарууда келип чыккан эң маанилүү маселелердин көпчүлүгүн чечүүгө шарт түзгөн, окуу-усулдук камсыздоону даярдоо максатында калыптанат. Студенттер тарабынан аткарылган изилдөөлөрдүн максаты катары тапшырмалардын топтому, студенттик изилдөөлөрдүн темаларынын тизмеси сунуш

кылынышы мүмкүн. Студенттик изилдөөчүлүк иш үчүн баа коюу критерийлеринин бир тектүүлүгү абдан маанилүү.

Окутуучунун көзөмөлдөөчүлүк компетенциясы ал баалоо критерийлеринин топтомун калыптандыра алгандан тышкары, студенттик изилдөөчүлүк ишти баалоо үчүн алардын далилдүүлүгүн, ишенимдүүлүгүн жана диагностикалык баалуулугун эксперименталдык түрдө текшере билиши керек дегенди билдирет. Мындан тышкары, окутуучу салттуу маалыматтык материалдарды да, окуу маанисиндеги өзүнүн электрондук ресурстарынын фрагменттерин да даярдай билүүгө тийиш.

Окутуучу маалыматтык чөйрөдө өз ара аракеттенүүнү уюштурууга багытталган башкаруучулук компетенциясына ээ болууга тийиш. Мында окутуучу менен студенттердин ортосунда кызматташтык принциптеринин негизинде түзүлгөн өз ара аракеттешүү тууралуу сөз кылуу керек. Мындан тышкары, бир дисциплинанын материалына гана негизделген эмес, предметтер аралык окуу материалын жалпылоону талап кылган интеграцияланган окуу изилдөөлөрүнө жетекчилик кылган ар түрдүү окутуучулардын өз ара аракети жөнүндө сөз жүрүп жатат. Эң акырында, изилдөөнү изилдөөчү-студенттердин тобу тарабынан аткаруу процессинде биргелешип иштөө тууралуу сөз кылууга арзыйт. Мында ар бир студенттин иши туура бааланышы жана багытталышы керек. Студенттик топто лидер эле эмес, биргелешкен студенттик изилдөөчүлүк иштин ар бир катышуучусу тиешелүү тажрыйба алышы абдан маанилүү.

Болочок педагогдун изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн калыптандыруу студенттик кезден баштала тургандыгын белгилей кетүү зарыл [2].

Заманбап адистин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгү долбоорлонуучу маалыматтык системаларды талдай билүү жөндөмдүүлүгүн, чечимдерди, анын ичинен, жаңы иштелмелер же чечимдердин ичинен эң туурасын тандоо жана пайдалануу зарыл. Ошондой эле маалыматтык долбоорлорду кийирүүнүн оптималдуу жолдорун негиздүү тандоо, түзүлгөн маалыматтык ресурстардын ишенимдүүлүгүн текшерүү көндүмдөрүн жана аларды иштетүүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу боюнча ишмердүүлүк маселелери боюнча чечимдерди кабыл алуу технологияларын пайдалануу тажрыйбасын камтыйт.

Кесиптик окуу жайларда окуу процессинин алкагында сөз, биринчиден, окуу изилдөөлөрү жөнүндө жүрөт. Ал эми экинчиден, окуу изилдөөсү илимий жана колдонмо изилдөөлөрдөн айырмалаган белгилүү спецификага ээ. Окуу изилдөөсүндө жаңы билимдерди алуу, жаңы технологияларды иштетүү, жаңы жабдууларды түзүү эле эмес, изилдөөчүлүк ишмердүүлүгүн жүргүзүүгө жөндөмдүү адисти даярдоо максаты коюлат.

Сөз белгилүү деңгээлде адистин реалдуу эле эмес, потенциалдык компетенциясы жөнүндө жүрөт [5].

Изилдөөчүлүк компетенттүүлүгү маалыматтык коомдо объектилер жана функциялар көз карашынан алынып каралат. Андыктан маалыматтык жааттагы изилдөөчүлүк ишмердүүлүгү маалыматтык ишмердүүлүк жана аны функционалдык камсыздоо процесси багытталган объектилердин мобилдүүлүгү менен байланышта болот.

Изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн өздөштүрүү этабында маалыматтык ишмердүүлүктүн объектилик жана функционалдык спецификаларынын айкалышы студенттердин маалыматтык технологиялар жаатындагы окуу изилдөөлөрүнүн эки алдыңкы багытын камтыйт.

- Обьективдүүл жактан алып караганда окуу изилдөөсү маалыматтык ишмердүүлүк объектилеринин динамикалуулугу менен байланышкан жана ал:

- спецификалык касиеттерге ээ болгон жаңы объектилерге өткөндө; маалыматтык механизмдер менен технологиялар жаңы кырдаалга өткөндө.

Ал эми Функционалдык жактан алып караганда окуу изилдөөсү да маалыматтык ишмердүүлүктүн динамикалуулугу менен байланышкан жана ал:

маалымат менен иштөөнүн жаңы ыкмаларын өздөштүрүүнүн алкагында;
жаңы маалыматтык технологияларды кийирүүнүн алкагында ачылат.

Жалпысынан изилдөөнүн конкреттүү темасын тандоодо баштапкы чекити болуп төмөнкү багыттар боюнча жүргүзүлгөн маалыматтык процесстерди жайылтуу аспектилеринин бири саналышы мүмкүн:

- кесиптик ишмердүүлүк чөйрөсүндө заманбап маалыматтык технологияларды толук жана гармониялуу пайдалануу багытында;
- билим берүү процессин уюштуруунун алкагында эффективдүү жана максаттуу колдонуу багытында;
- жалпы илимий, кесиптик жана маалыматтык билимдердин өз ара тыгыз байланышкан элементтерин камтыган окуу дисциплиналарын өркүндөтүү жана жаңылоо багытында.

Жыйынтыктап айтканда, теориялык жана практикалык циклдеги дисциплиналарды окуп үйрөнүүдө студенттер тарабынан алсак, өзүнүн изилдөө түзүмүн, иштелмелерин түзүүнү жана изилдөөнүн өздүк технологиясын ишке ашырууну, жаңы натыйжаларды өндүрүшкө кийирүүнүн божомолун даярдоону көздөгөн изилдөөлөр жүргүзүлүшү мүмкүн. Мындай жол менен даярдалган студенттер динамикалуу өнүгүп жаткан маалыматтык чөйрөдө алардын атаандаштык жөндөмдүүлүгүнө өбөлгө түзгөн изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүнө ээ болот.

Адабияттар:

1. **Алтыбаева М.** Окутууга компетенттүүлүк мамиледе билим берүүнүн натыйжаларына мониторингдин мүмкүнчүлүктөрү. [Текст] // Ош мамлекеттик университетинин жарчысы - 2016. - № 3. - 8-12-бб.
2. **Гильмеева Р.Х.** Системно-технологическая модель формирования исследовательской компетентности студента среднего профессионального образования педагогического профиля [Текст] // Казанский педагогический журнал, №8, 2008. - 101-110-бб.
3. **Кадырова Ф.М.** Современные технологии формирования гуманитарных ценностей [Текст] // Казанский педагогический журнал, №2, 2006. - 20-23-бб.
4. **Кирилова Г.И.** Принципы информационно-средового подхода к модернизации профессионального образования [Текст] // Казанский педагогический журнал, №8, 2008. – 15-18-бб.
5. **Нуриев Н.К.** Ключевые способности поддержки деятельности и формализованные условия потенциальной компетенции специалиста [Текст] / Л.Н.Журбенко, С.Д. Старыгина // Вестник Казанского технологического университета. - № 5. - Казань, 2007. - 199-205-бб.